

17.1.2020

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen alustavia näkemyksiä asiakasmaksulain uudistamista koskeviin alustaviin linjauksiin – Sosiaali- ja terveysministeriön kuulemistilaisuus 20.1.2020

Yleistä asiakasmaksulain uudistamisesta

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi pitää erittäin tärkeänä sitä, että asiakasmaksulainsäädäntö uudistetaan, sillä lainsäädäntö on vanhentunut.

Alla esitetyt Espoon sosiaali- ja terveystoimen näkemykset alustaviin ehdotuksiin asiakasmaksulain uudistamista koskien ovat alustavia. Ehdotuksiin voidaan ottaa tarkemmin kantaa, kun sisällöt ovat tarkentuneet ja niiden vaikutukset on arvioitu kattavammin.

Olellaisen tärkeää uudistamisessa on, että laista puuttuvat asumispalvelujen maksut saataisiin lakiin. Tämä on Espoon sosiaali- ja terveystoimen näkemyksen mukaan ensisijaisen tärkeää, jotta nykyisin hyvin kirjavasti määritellyt maksut yhdenmukaistuisivat ja selkeytyisivät, ja asiakkaiden asema paranisi.

Ylipäätään asiakasmaksulakia tulisi uudistaa siten, että sen säännökset vastaisivat paremmin nykyistä palvelujärjestelmää ja -rakennetta. Nykyisen lain ja asetuksen säännökset ovat monelta osin vanhentuneet, säännökset ovat hyvin tulkinnanvaraisia, eivätkä enää istu nykyiseen palvelujärjestelmään. Nykyinen lainsäädäntö ei tue riittävällä tavalla sote-palvelujen uudistamista, ja tulkinnanvaraisuus aiheuttaa ongelmia myös asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun ja oikeusturvan näkökulmasta.

Maksuja tulisi uudistaa siten, että ne vastaisivat paremmin nykyistä palvelujärjestelmää ja jatkuvasti meneillään olevaa muutosta. Palvelutasojen ja organisaatorajojen, toimintayksiköiden ja osittain myös ammattiryhmien sijaan tulisi tarkastella palveluja laajempina kokonaisuuksina riippumatta siitä, missä ja miten palvelu on annettu. Samansisältöisestä palvelusta perittäviä maksuja tulisi yhdenmukaistaa, ja säännösten tulisi mahdollistaa nykyistä joustavammin palvelujen kehittäminen ja uudistaminen. Säännösten ei tulisi olla liian tiukkarajaisesti tiettyyn järjestämistasoon tai toimintayksikköön rajattuja.

Näkemyksiä alustaviin sisältöihin

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta hyvää alustavissa esityksissä on se, että ehkäiseviä ja ns. matalan kynnyksen palvelujen käyttöä pyritään edistämään maksusäännöksiä muuttamalla. Samoin suun terveydenhuollon maksujen sisällyttäminen maksukattoon on kannatettavaa.

17.1.2020

Alustavien linjausten mukaan käyttämättä ja peruuttamatta jätetyistä palveluista perittävän maksun soveltamisalaa nähtävästi laajennettaisiin. Ehdotus on kannatettava, sillä se vähentäisi turhista poisjääneistä aiheutuneita palvelun järjestämisen kustannuksia ja painottaisi myös asiakkaan omaa vastuunottoa.

Asumispalvelujen ja kotona annettavan palvelun maksuihin tai vaikutuksiin ei voi ottaa alustavallakaan tasolla tarkemmin kantaa, koska niitä koskevia alustaviakaan ehdotuksia ei ole avattu. Lisäksi kustannusvaikutusten arvioinnista puuttuu mm. asumispalvelujen arviointi. Säännökset asumispalvelujen maksuista on joka tapauksessa tärkeää saada lakiin.

Alustavien ehdotusten mukaan maksujen huojentamista koskevaa sääntelyä selkeytettäisiin ja vahvistettaisiin. Espoon sosiaali- ja terveystoimi pitää ehdotusta tärkeänä. Sosiaali- ja terveystoimen näkemys kuitenkin on, että tämä ei vielä riitä säännöksen toimivuuden varmistamiseksi. Laissa, asetuksella tai viime kädessä soveltamisohjeella olisi hyvä avata tarkemmin toimeentulon vaarantumisen kriteerejä sekä sitä, mitä ja miten asiakkaan taloudellinen tilanne (mm. perhetilanne, tulot, menot, varallisuus, velat) huomioidaan päätöstä tehdessä. Lisäksi olisi tärkeää avata nykyisen asiakasmaksulain 11 §:n sekä toimeentulotukilain suhdetta. Asiakasmaksulain 11 §:n soveltamisen ongelmia aiheuttaa huomattavassa määrin lakien yhteensovittamisen ongelmista sekä siitä, että prosessin toimijat sekä eri toimijoiden vastuut ja tehtävät on eriytetty, ja toimijoita on useita. Asiaa voi olla vaikea saada selkeytettyä lain tasolla, mutta ainakin yhteisellä valmistelu- ja kehittämistyöllä ministeriön, kuntien ja Kelan kesken voitaisiin saada nykyistä paremmin yhteensovitettua lakien tulkintaa ja ylipäätään selkeytettyä prosessia kokonaisuutena. Näin voitaisiin merkittäväällä tavalla edistää asiakkaan asemaa.

Hieman epäselväksi jää, sisältyvätkö uudistukseen etäpalvelujen ja muiden uusien palvelumuotojen maksut (laajemmat *annetun palvelun sisältöön* perustuvat maksut). Asiakasmaksulain uudistamisen onnistumisen näkökulmasta olisi tärkeää, että se huomioisi muuttuneen toimintaympäristön ja palvelujärjestelmän.

Asiakasmaksujen muutoksenhakua (oikaisuvaatimus) koskevat säännökset tulisi sisällyttää lakiin siten, että sääntely parantaisi asiakkaan oikeusturvan toteutumista ja sääntelyn sisältö olisi yhteensopiva hallintolain sääntelyn kanssa.

Kustannusvaikutus

Alustavien linjausten ja vaikutusarviointien perusteella lakimuutoksella olisi merkittäviä kustannusvaikutuksia kuntien talouteen. Espoon sosiaali- ja terveystoimi näkee hyvänä, että ehdotusten vaikutuksia on pyritty arvioimaan ehdotuskohtaisesti, mutta kustannusvaikutukset tulisivat kuitenkin olla arvioituna esitettyä kattavammin ja tarkemmin,

17.1.2020

sillä toteutuessaan ehdotukset tarkoittaisivat merkittäviä asiakasmaksutuloja alentavia muutoksia kunnille. Lisäksi vaikutusarvioinnista puuttuvat kokonaan mm. asumispalvelujen maksujen taloudellinen arviointi, kuten myös uusien palvelumuotojen arviointi. Ymmärrettävästi arviointia vaikeuttavat kuntien maksujen laaja kirjo sekä erilliset tietojärjestelmät ja puuttuva tietopohja.

Mahdollinen asiakasmaksurahoituksen osuuden aleneminen tulee huomioida kuntien valtionosuuksissa. Lisäksi voisi olla hyvä pohtia, löytyisikö asiakasmaksulain ja ehdotusten sisältä mahdollisia erisuuntaisia muutoksia, joilla voitaisiin tarvittaessa tasapainottaa kustannusvaikutusta kuitenkin siten, että hallituksen tavoitteet saavutettaisiin.

Aikataulu

On hyvä, että lainvalmistelun aikataulu on ripeä, mutta Espoon sosiaali- ja terveystoimen näkemyksestä ainakaan toimeenpanon aikataulu ei ole realistinen. Esitettyjen alustavien linjausten mukaan lakiin tultaisiin sisällyttämään mm. pitkäaikaisten asumispalvelujen sekä kotona annettavan palvelun maksutaulukon muutokset. Ehdotukset tarkoittavat kuntien näkökulmasta merkittäviä muutoksia nykyisiin maksuihin ja tietojärjestelmiin. Tämä edellyttää laajoja valmistelu- ja muutostöitä kunnissa. Muutos tulisi turvata esimerkiksi siirtymäsäännösin, jotta viime kädessä asiakkaiden asema muutoksessa turvattaisiin.

Lain kokonaisuudistuksen tarve

Lain kokonaisuudistamisen jatkotyö tulisi varmistaa siten, että siinä varmistettaisiin asiakasmaksulain yhteensopivuus tulevaan sote-järjestelmään ja -rakenteeseen sekä näiden rahoitukseen. Jatkotyössä tulisi tarkastella myös mm. tuloperusteiden yhdenmukaistaminen pitkäaikaishoidon maksuissa sekä suun terveydenhuollon maksujen uudistaminen ja yhdenmukaistaminen muun terveydenhuollon maksujen kanssa. Myös esimerkiksi vammaisten henkilöiden palveluista perittävien maksujen kokonaisuus olisi tärkeä selkeyttää viimeistään vammaispalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä.